Suwed, kien igħid ta' sikwit Dr. Vervoerd, Alla ħalaqhom biex jaqdu biss lill-Bojod.

Is-Suwed ma felħux iżjed għal dawk il-liġijiet ħorox ta' Dr. Vervoerd. Għalhekk f'Marzu tal-1960 għamlu rewwixta ġewwa Sharpeville, qrib il-belt il-kbira ta' Johannesburg, F'dik ir-rewwixta iktar minn 80 raġel iswed ġew maqtulin mill-balal tal-pulizija u 250 oħra feruti sew. Imma Vervoerd iktar webbes rasu u ma kienx jara u jisma' x'kien igħid ħaddieħor. Kien iħoss li kien jagħmel sewwa. "Qatt ma naf li għaddejt lejl wieħed biss, bla ma norqod minħabba dak li qiegħed nagħmel lis-Suwed — qal darba waħda Vervoerd — għax jiena nħoss li jien qiegħed fit-triq it-tajba".

Minn dan naraw li l-fehma ta' Dr. Vervoerd kienet tabilħaqq sħiħa u qawwija, li jeqred u jxejjen, darba għal dejjem, lis-Suwed, u, biex iserraħ rasu minn kull rewwixta oħra, waqqaf riġmenti sħaħ ta' pulizija armata sa snienha, bis-setgħa li għal 180 jum, ikunu jistgħu jwaqqfu u jistaqsu lil kull bniedem u jixtħuh f'postijiet imwarrba.

Imma ma laħaqx għadda żmien twil, u għodwa waħda, meta Dr. Vervoerd spiċċa li "speech" tiegħu fil-"park" ta' Johannesburg u mar joqgħod bil-qiegħda f'postu raġel abjad, David Pratt, ta' 52 sena, resaq ħdejh, ippuntalu r-revolver f'wiċċu u ġibidlu żewġ tiri. Iżda l-balal, minflok li nifdu min-naħa għall-oħra ras Vervoerd, barxulu biss wiċċu u widintu. Pratt ġie maqbud u mtella' l-qorti. Iżda l-Qorti għaddietu ta' miġnun u xeħtitu fl-isptar tal-mard tal-moħħ għall-kura. Xi sena wara, lil Pratt sabuh imgħallaq.

Xi xahrejn wara l-isparatura, Dr. Vervoerd reġa' ħareġ fil-beraħ u, biex juri li kollox kien għadda u ntesa, ħa ħamiema bajda miegħu biex jitlaqha ttir fost iċ-ċapċip tal-folla; imma ġara li l-ħamiema, bla ma nafu l-għala, ma riditx ittir, waqgħet fl-art u baqgħet hemm nofsha mejta.

Meta Harold Macmillan għamel id-diskors "Wind of change" fil-parlament ta' Capetown, il-Prim Ministru ingliż wera bid-deher li ma kienx jaqbel mal-pulitka ta' l-Affrika t'Isfel. B'dana kollu Dr. Vervoerd qagħad jisma' bil-kalma kollha, wieġeb bil-grazzja lill-Prim Ministru Ingliż u reġa' laqgħu f'daru bħallikieku xejn ma kien ġara. Meta, imbagħad, l-Affrika t'Isfel saret repubblika, Dr. Vervoerd ma riedx jilqa' l-Ambaxxaturi Suwed mill-British Commonwealth ta' l-Affrika, u dak in-nhar stess ħareġ lil pajjiżu barra mill-Commonwealth bil-fehma li dawk li jibqgħu fih ikunu t-telliefa.

Fl-aħħar, meta jum wieħed Dr. Vervoerd kien qiegħed fil-parlament ta' Capetown, f'tarf l-ewwel filliera tal-Ministri u d-Deputati tiegħu, sewwasew ħdejn il-mejda ta' li "Speaker", wieħed messaġġer abjad, mill-Greċja, ġibed dritt għal quddiem il-Prim Ministru

Vervoerd, ħareġ sikkina minn ħżiemu u biha waħħallu erba' daqqiet go għonqu u sidru, għax, kif stqarr il-messaġġer innifsu, Dr. Vervoerd kien jagħmel ħafna kontra s-Suwed u ftit jew xejn mal-fqar bojod.

Għalxejn il-ħames tobba, li kienu hemm ġew dak il-ħin, għamlu kull ma setgħu ma' Vervoerd, għax kif wassluh l-isptar, 10 minuti sewwa wara d-daqqiet tas-sikkina, Dr. Vervoerd kien mejjet.

Dik il-ħamiema li sitt snin qabel ma riditx titlaq minn idejn Vervoerd, donnha riedet twissih u tgħidlu: "Dr. Vervoerd la tagħmilhiex ta' kbir iżżejjed; la twebbisx rasek u qalbek ma' dawk li huma iżgħar minnek u ta' lewn ieħor, għax dawk ukoll huma ħolqien t'Alla bħalek u daqsek".

DUBJI

Ta' OLIVER FRIGGIERI

Lil . . .

Għaliex il-ħajja qatt ma taf b'rebbiegħa
w l-irwiefen ma jehdewx? Għaliex id-dalma
ma ssir qatt dawl u t-triq, timxi kemm timxi,
ma tridx tiqsar? . . .

Għaliex seħer l-imħabba
issewwes mill-mibegħda u fit-tbissima
jinħeba l-kliem nassies li jkidd il-qlub?
Għaliex min tħobbu ma jħobbokx u ħsiebu
li jġiegħlek tgħix kuljum u tmut mislub?

Min jaf jekk ħbub għajnejna għadx jinkixfu
għad-dawl? Min jaf għadx nisbħu f'għodwa isbaħ
mil-lum?

Għad għandna t-tama! Jgħidu wara
id-dlam, id-dawl, u wara l-mewt il-ħajja.

Min jaf! Min jaf! It-Tama t-tama tagħna! . . .

15 ta' Settembru, 1965.